SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ OGÓLNA

KONTEKSTY PSYCHOPATOLOGII I PSYCHIATRII MŁODZIEŻOWEJ . . 3

1. **Rozwój i specyfika psychiatrii dzieci i młodzieży** 3
Maria Orwid

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA ROZWÓJ PSYCHICZNY DZIECI I MŁODZIEŻY I POWSTAWANIE ZABURZEŃ 11

2. **Czynniki biologiczne (genetyczne) wpływające na rozwój psychiczny i powstawanie zaburzeń** 11
Ewa Bartnik

2.1. Wstęp 11
2.2. Rodowody i dziedziczenie 12
2.3. Komplikacje rodowodów – piętno genomowe, mutacje dynamiczne i dziedziczenie mitochondrialne 13
2.4. Zaburzenia związane ze zmianami w wielu genach 14
2.5. Badania bliźniąt 14
2.6. Ryzyko względne 15
2.7. Szukanie genów dla chorób powodowanych przez pojedyncze cechy (geny kandydaci) i szukanie genów za pomocą analizy sprzężeń . . . 15
2.8. Inne metody szukania genów odpowiedzialnych za daną chorobę . . 16
2.9. Metody szukania wspólnych alleli 17

2.10. Badania asocjacji ... 17
2.11. Badania na modelach zwierzęcych ... 18
2.12. Wyniki badań ... 18
2.13. Charakterystyka znanych chorób psychiatrycznych w aspekcie związanych z nimi genów ... 20
2.14. Perspektywy ... 23

3. Czynniki psychospołeczne w psychiatrii dzieci i młodzieży ... 27
Maria Orwid

4. Wywiady, ocena, diagnoza w psychiatrii dzieci i młodzieży ... 41
Jadwiga Komender

4.1. Wstęp ... 41
4.2. Wywiad z rodzicami ... 43
4.3. Wywiad z dzieckiem ... 45
4.4. Ocena ... 46
4.5. Diagnoza ... 47

5. Diagnoza psychologiczna w psychiatrii dzieci i młodzieży ... 49
Małgorzata Talarczyk

5.1. Wstęp ... 49
5.2. Diagnoza psychologiczna – definicje i etyka ... 50
5.3. Metody diagnozy psychologicznej ... 51
5.4. Diagnoza oparta na dowodach empirycznych (EBA) ... 52
5.5. Badanie procesów poznawczych ... 54
5.6. Eksperyment kliniczny ... 56
5.7. Badanie procesów emocjonalnych ... 57
5.8. Etapy diagnozy psychologicznej w psychiatrii dzieci i młodzieży ... 60
5.9. Uwagi końcowe ... 62

CZĘŚĆ KLINICZNA

6. Klasyfikacja zaburzeń psychicznych u dzieci i młodzieży ... 67
Jacek Bomba

6.1. Wstęp ... 67
6.2. Klasyfikacje obecnie obowiązujące ... 70
6.3. Współchorobowość ... 73

ZABURZENIA ROZPOCZYNAJĄCE SIĘ W NIEMOWLĘCTWIE, WCZESNYM DZIECIŃSTWIE I DZIECIŃSTWIE DO 6. RŻ. 77

7. **Wczesne dzieciństwo** 77
Irena Namysłowska

7.1. Małżeństwo, rodzina wychowująca małe dziecko, rodzina z dzieckiem w wieku przedszkolnym 77

8. **Upośledzenie umysłowe – niepełnosprawność intelektualna** 97
Jadwiga Komender

8.1. Wstęp 97
8.2. Epidemiologia 99
8.3. Etiologia 100
8.4. Przyczyny organiczne i genetyczne 101
8.5. Zaburzenia związane z chromosomami płciowymi 106
8.6. Zaburzenia zależne od jednej pary genów patologicznych 107
8.7. Zaburzenia metaboliczne uwarunkowane genetycznie 108
8.8. Zaburzenia związane z okresem ciąży 109
8.9. Funkcjonowanie w zależności od stopnia niepełnosprawności 111
8.10. Zaburzenia psychiczne występujące u osób niepełnosprawnych intelektualnie 112
8.11. Rola psychiatry dziecięcego 114
8.12. Prowadzenie dziecka niepełnosprawnego intelektualnie 115

9. **Całościowe zaburzenia rozwojowe** 119
Hanna Jaklewicz

9.1. Charakterystyka grupy zaburzeń 119
9.2. F84.0 Autyzm dziecięcy 120
9.3. Autyzm – 3.–5. rż. 128
9.4. Autyzm – 5.–7. rż. 129
9.5. Wychodzenie z autyzmu 130
9.6. Autyzm dziecięcy w badaniach własnych 131
9.7. F84.1 Autyzm atypowy 131
9.8. F84.2 Zespół Retta 132
9.9. F84.3 Dziecięce zaburzenia dezintegracyjne 134
9.10. F84.4 Zaburzenia hiperkinetyczne z towarzyszącym upośledzeniem umysłowym i ruchami stereotypowymi 135
9.11. F84.5 Zespół Aspergera 135
9.12. F84.9 Całościowe zaburzenia rozwojowe nieokreślone 137

10. Zaburzenia emocjonalne rozpoczynające się w dzieciństwie 139
Lidia Popek

10.1. F93.0 Lęk przed separacją w dzieciństwie 140
10.2. F93.1 Zaburzenia lękowe w postaci fobii w dzieciństwie 143
10.3. F93.2 Lęk społeczny w dzieciństwie 145
10.4. F93.80 Uogólnione zaburzenia lękowe w dzieciństwie 148

11. Zaburzenia funkcjonowania społecznego rozpoczynające się w dzieciństwie lub w wieku młodzieńczym 151
Lidia Popek

11.1. F94.0 Mutyzm wybiórczy 151
11.2. F94.1 Reaktywne zaburzenia przywiązania w dzieciństwie 155
11.3. F94.2 Zaburzenia selektywności przywiązania w dzieciństwie 157

12. Inne zaburzenia zachowania i emocji rozpoczynające się w dzieciństwie i w wieku młodzieńczym 161
Lidia Popek

12.1. F98.0 Moczenie mimowolne (*enuresis*) nieorganiczne 161
12.2. F98.1 Zanieczyszczanie się kałem (*encopresis*) nieorganiczne 165
12.3. Zaburzenia odżywiania i jedzenia w niemowlęctwie i dzieciństwie 168

ZABURZENIA ROZPOCZYNAJĄCE SIĘ W WIEKU SZKOLNYM: 7.–10. RŻ. 171

13. Późne dzieciństwo – wiek szkolny 171
Irena Namysłowska

13.1. Rodzina z dziećmi w wieku szkolnym 171
13.2. Indywidualny rozwój dziecka – okres późnego dzieciństwa, młodszy wiek szkolny 173
13.3. Rozwój emocjonalno-społeczny 176
13.4. Rozwój moralny dziecka 177

14. Specyficzne zaburzenia rozwoju mowy i języka 181
Hanna Jaklewicz

14.1. Charakterystyka grupy zaburzeń 181
14.2. Zaburzenia rozwoju mowy w ICD-10 182
14.3. F80.0 Specyficzne zaburzenia artykulacji 183
14.4. F80.1 Zaburzenie ekspresji mowy – dysfazja ekspresyjna 184

14.5. F80.2 Zaburzenie rozumienia mowy – dysfazja recepcyjna 185
14.6. F80.3 Nabyta afazja z padaczką 188

15. Specyficzne zaburzenia w rozwoju umiejętności szkolnych 191
Hanna Jaklewicz

15.1. Charakterystyka grupy zaburzeń 191
15.2. F81.0 Specyficzne zaburzenia czytania 192
15.3. F81.1 Specyficzne zaburzenia ortografii 196
15.4. F81.2 Specyficzne zaburzenia umiejętności arytmetycznych 197

16. Specyficzne zaburzenia rozwoju funkcji motorycznych 199
Lidia Popek

16.1. Definicja 199
16.2. Rys historyczny 199
16.3. Epidemiologia 200
16.4. Etiologia 200
16.5. Obraz kliniczny 200
16.6. Różnicowanie 202
16.7. Rokowanie 202
16.8. Leczenie 203

17. Zaburzenie hiperkinetyczne. Zespół nadpobudliwości psychoruchowej 205
Tomasz Wolańczyk, Jadwiga Komender

17.1 Wstęp 205
17.2. Zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi – ADHD 206

18. Zaburzenia tikowe 229
Tomasz Wolańczyk

18.1. Wstęp 229
18.2. Klasyfikacja zaburzeń tikowych i ich rozpowszechnienie 230
18.3. F95.0 Tiki przemijające 231
18.4. F95.1 Tiki przewlekłe ruchowe lub głosowe (wokalne) 231
18.5. F95.2 Zespół tików głosowych i ruchowych (zespół Gillesa de la Tourette'a) 232
18.6. F95.9 Tiki nieokreślone 232
18.7. Etiologia zaburzeń tikowych 232

18.8. Obraz kliniczny tików 233
18.9. Zaburzenia współistniejące 234
18.10. Leczenie tików 235

19. Zaburzenia zachowania 241
Jacek Bomba

19.1. Wstęp 241
19.2. Kryteria zaburzeń zachowania 246

ZABURZENIA ROZPOCZYNAJĄCE SIĘ W OKRESIE DORASTANIA: 11.–18. RŻ. 255

20. Adolescencja – wiek dorastania 255
Irena Namysłowska

20.1. Rodzina z dziećmi dorastającymi i opuszczającymi dom 255
20.2. Adolescencja – indywidualny rozwój psychiczny 259
20.3. Adolescencja – rozwój fizyczny 260
20.4. Adolescencja – rozwój poznawczy 262
20.5. Adolescencja – rozwój emocjonalno-społeczny 263

21. Zaburzenia odżywiania 275
Andrzej Rajewski

21.1. Regulacja odżywiania i masy ciała 275
21.2. Biologiczna regulacja odżywiania 275
21.3. Psychologiczne i społeczne uwarunkowania regulacji odżywiania 276
21.4. Rys historyczny 277
21.5. Podział i epidemiologia zaburzeń odżywiania 278
21.6. Etiologia i patogeneza zaburzeń odżywiania 279
21.7. Kryteria diagnostyczne zaburzeń odżywiania 283
21.8. Obraz kliniczny i przebieg jadłowstrętu psychicznego 286
21.9. Rozpoznanie różnicowe jadłowstrętu psychicznego 288
21.10. Obraz kliniczny i przebieg bulimii 289
21.11. Rozpoznanie różnicowe 290
21.12. Leczenie zaburzeń odżywiania 291

22. Depresja młodzieńcza 299
Jacek Bomba

22.1. Wstęp 299
22.2. Obraz kliniczny depresji młodzieńczej 302
22.3. Wymiar biologiczny 306
22.4. Wymiar psychologiczny 307
22.5. Leczenie 311

ZABURZENIA PSYCHICZNE TYPOWE DLA DOROSŁYCH, ROZPOCZYNAJĄCE SIĘ W OKRESIE DORASTANIA 317

23. Zaburzenie obsesyjno-kompulsyjne. Zaburzenie dysocjacyjne (konwersyjne) 317
Jolanta Rabe-Jabłońska

23.1. Zaburzenie obsesyjno-kompulsyjne 317
23.2. Zaburzenie dysocjacyjne (konwersyjne) 326

24. Zaburzenia psychotyczne w okresie adolescencji 331
Zofia Bronowska

24.1. Wstęp 331
24.2. Objawy psychotyczne w populacji osób zdrowych 332
24.3. Zaburzenia psychotyczne w przebiegu chorób somatycznych 333
24.4. Zaburzenia psychotyczne u osób zażywających substancje psychoaktywne 335
24.5. Krótkotrwałe dekompensacje psychotyczne 337
24.6. Psychozy czynnościowe 339
24.7. Schizofrenia w okresie dorastania 340

25. Zaburzenia afektywne u dzieci i młodzieży 363
Jolanta Rabe-Jabłońska

25.1. Wstęp 363
25.2. Duża depresja – pojedynczy epizod. Nawracająca duża depresja. Dystymia 364
25.3. Zaburzenia współistniejące z dziecięcą i młodzieńczą depresją 367
25.4. Choroba afektywna dwubiegunowa 370

26. Uzależnienie od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych ... 379
Anna Dietrich-Muszalska

26.1. Wprowadzenie. Używanie i uzależnienie od substancji psychoaktywnych (SPA) – wybrane terminy ... 379
26.2. Epidemiologia ... 382
26.3. Uzależnienie od alkoholu ... 384
26.4. Uzależnienie od innych niż alkohol substancji psychoaktywnych 387
26.5. Niektóre inne substancje psychoaktywne ... 391
26.6. Używanie, uzależnienie od substancji psychotycznych i współwystępowanie zaburzeń psychicznych ... 392

27. Rozwój seksualny dzieci i młodzieży ... 395
Maria Beisert

27.1. Wprowadzenie ... 395
27.2. Przebieg rozwoju seksualnego człowieka ... 396
27.3. Kryteria normy seksuologicznej dla dzieci i młodzieży ... 406
27.4. Podsumowanie ... 407

28. Przemoc w rodzinie, maltretowanie fizyczne i wykorzystanie seksualne dzieci i młodzieży ... 409
Ryszard Izdebski, Krzysztof Szwajca, Maria de Barbaro, Wanda Szaszkiewicz

28.1. Wstęp ... 409
28.2. Definicje krzywdzenia dzieci w rodzinie ... 412
28.3. Rozpowszechnienie krzywdzenia w rodzinie ... 414
28.4. Rodzina, w której dochodzi do krzywdzenia dziecka ... 416
28.5. Diagnoza krzywdzenia w rodzinie ... 418
28.6. Następstwa krzywdzenia w rodzinie ... 424
28.7. Postępowanie terapeutyczne w sytuacjach przemocy ... 433
28.8. Specyfika pracy terapeutycznej w sytuacji molestowania seksualnego w rodzinie ... 439
28.9. Podsumowanie ... 441

29. Zaburzenia psychiczne w chorobach somatycznych ... 445
Tomasz Wolańczyk

29.1. Wstęp ... 445
29.2. Zaburzenia narządów zmysłów ... 446
29.3. Choroby układu nerwowego ... 448
29.4. Infekcje ... 454
29.5. Choroby endokrynologiczne ... 459
29.6. Choroby układu oddechowego ... 464

29.7. Choroby hematologiczne ... 466
29.8. Wpływ choroby przewlekłej na rozwój dziecka i funkcjonowanie rodziny ... 467

30. Samobójstwa dzieci i młodzieży ... 477
Agnieszka Gmitrowicz

30.1. Wstęp ... 477
30.2. Epidemiologia zachowań samobójczych w populacji rozwojowej ... 478
30.3. Przyczyny samobójstw dzieci i młodzieży ... 479
30.4. Postępowanie z nieletnim pacjentem w kryzysie samobójczym ... 482

METODY TERAPEUTYCZNE W PSYCHIATRII DZIECI I MŁODZIEŻY ... 489

31. Psychoterapia psychoanalityczna dzieci i młodzieży ... 489
Katarzyna Schier

31.1. Wprowadzenie ... 489
31.2. Początki psychoanalizy dzieci ... 492
31.3. Zasady terapeutyczne ... 495
31.4. Przymierze terapeutyczne w leczeniu dzieci i młodzieży ... 496
31.5. Przeniesienie ... 499
31.6. Przeciwprzeniesienie ... 503
31.7. Opór w terapii psychoanalitycznej ... 505
31.8. Zakończenie terapii ... 507
31.9. Współczesne kierunki rozwoju terapii psychoanalitycznej dzieci i młodzieży ... 509

32. Psychoterapia behawioralno-poznawcza dzieci i młodzieży ... 515
Anita Bryńska

32.1. Terapia behawioralna – założenia teoretyczne, podstawowe techniki 515
32.2. Terapia poznawcza i behawioralno-poznawcza ... 517

33. Terapia rodzin ... 543
Barbara Józefik

33.1. Wstęp ... 543
33.2. Myślenie systemowe ... 545
33.3. Systemowa terapia rodzin ... 549
33.4. Myślenie systemowe i terapia rodzin w zaburzeniach emocjonalnych dzieci i młodzieży ... 556

33.5. Kontekst zastosowania terapii rodzin 559
33.6. Wstępna konsultacja rodzinna 560
33.7. Cele terapii systemowej rodzin 561
33.8. Formy terapii systemowej 562
33.9. Miejsce prowadzenia terapii rodzin 563
33.10. Terapeuta rodzinny 563
33.11. Terapia rodzin w wybranych problemach 565
33.12. Dylematy 569
33.13. Poradnictwo rodzinne 570
33.14. Podsumowanie 570

34. Kryzysy i interwencja kryzysowa w terapii dzieci i młodzieży 575
Wanda Badura-Madej

34.1. Teoria kryzysu i interwencji kryzysowej 575
34.2. Miejsce i swoistość interwencji kryzysowej w leczeniu dzieci i młodzieży 580
34.3. Interwencja kryzysowa wobec dzieci po wydarzeniach traumatycznych 583
34.4. Interwencja kryzysowa w przypadku utraty i żałoby 587
34.5. Interwencja w przypadku samobójczej śmierci dziecka 590
34.6. Interwencja kryzysowa wobec rodziny w kryzysie 591

35. Farmakoterapia zaburzeń psychicznych u dzieci i młodzieży 595
Andrzej Rajewski

35.1. Wstęp 595
35.2. Czynniki warunkujące działanie leków psychotropowych w okresie rozwoju 596
35.3. Cechy farmakokinetyki wieku rozwojowego 598
35.4. Leczenie farmakologiczne schizofrenii oraz psychoz pokrewnych u dzieci i młodzieży 599
35.5. Leczenie zaburzeń afektywnych u dzieci i młodzieży 603
35.6. Leczenie farmakologiczne epizodu maniakalnego i zaburzeń afektywnych dwubiegunowych 605
35.7. Leczenie farmakologiczne całościowych zaburzeń rozwojowych .. 607
35.8. Leczenie farmakologiczne zaburzeń hiperkinetycznych (zespołu deficytu uwagi i nadpobudliwości psychoruchowej) 608
35.9. Leczenie farmakologiczne specyficznych zaburzeń rozwoju 609
35.10. Leczenie farmakologiczne zaburzeń zachowania i mieszanych zaburzeń zachowania i emocji 610
35.11. Leczenie farmakologiczne tików 610

35.12. Leczenie farmakologiczne nieorganicznego moczenia mimowolnego oraz nieorganicznego zanieczyszczania się kałem ... 611
35.13. Leczenie farmakologiczne zaburzeń lękowych ... 611
35.14. Leczenie farmakologiczne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych ... 613
35.15. Leczenie farmakologiczne zaburzeń odżywiania ... 613

36. Integracja leczenia – próba syntezy ... 621
Jacek Bomba

36.1. Wstęp ... 621
36.2. Teoretyczne założenia terapii ... 623
36.3. Podstawa i zasady postępowania zintegrowanego ... 624
36.4. Stan bieżący ... 625
36.5. Zgoda na leczenie a leczenie kompleksowe ... 626
36.6. Psychoterapia ... 627
36.7. Swoiste i nieswoiste czynniki psychoterapii ... 628
36.8. Miejsce elementów składowych w leczeniu zintegrowanym ... 629
36.9. Uwagi końcowe ... 630

Skorowidz ... 633